

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

**«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII
Международная научная конференция студентов и молодых
ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International
Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE
BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

2. Әбілқасымова А.Е., Корчевский В.Е., Жұмағұлова З.Ә. Алгебра және анализ бастамалары: Жалпы білім беретін мектептің жаратылыстану-математика бағытындағы 11-сыныбына арналған оқулық. – Алматы: Атамұра, 2019.
3. Қазақстан Республикасы Оқу - ағарту министрлігінің 2022 жылғы 16 қыркүйектегі № 399 бұйрығына 104-қосымша, Жалпы орта білім беру деңгейінің жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11 сыныптарына арналған "Алгебра және анализ бастамалары" оқу пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасы.
4. Негізгі және жалпы орта мектеп мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау бойынша нұсқаулық: А.С.Шилибекова, Оқу-әдістемелік құрал. / О.И.Можаева, Д.Б.Зиеденованың редакциялауымен – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2016. - 54 б.

ӘОЖ 371

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҚАРЖЫЛЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ МЕКТЕП ПӘНДЕРІНІҢ РӨЛІ

Шәмші Фариза Асанқызы

toleshova0117@gmail.com

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Алгебра және геометрия кафедрасының магистранты

Астана қ., Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – Бейсенбаева К.Ш.

Кіріспе

Бүгінгі күні мектептерде экономика сияқты пән сирек кездеседі, экономиканы зерттеу әлеуметтік ғылымдар бөліміне дейін қысқартылады, ал қаржылық сауаттылық қоғамтану сабағында бір тақырыпқа дейін қысқарады, бұл студенттердің осы бағыттағы білімдерін тұтас қалыптастыруды қамтамасыз етеді. Халықтың қаржылық сауаттылығын арттыру стратегиясына сәйкес жалпы білім беретін мектептерге «Қаржылық сауаттылық» курсы енгізу ұсынылуда, бірақ оны жүзеге асыру мәселесі оқу-тақырыптық жоспарда бос сағаттардың болмауы болып табылады.

Қаржылық сауаттылықтың мектеп пәндерімен байланысы

Өмір бойы адам қаржы саласымен үздіксіз байланыста болады: дүкенге бару, коммуналдық төлемдерді төлеу, жұмыс орнына бару және т.б. Қаржы адам өмірінің барлық салаларына кіреді, соның ішінде көптеген оқу пәндеріне белгілі бір дәрежеде енеді.

Мысалы, әлеуметтік зерттеулер мен қаржылық сауаттылықтың байланысы айқын, әлеуметтік зерттеулер курсына экономикалық мазмұны бар бөлім бар. Әлеуметтік ғылымдар пәні барлық қаржылық қатынастарды және жалпы адамның өмірін зерттейді.

Математика сабақтарында оқушылар экономикалық мазмұны бар есептерді шешеді, графиктерді құруды және зерттеуді, пайызды есептеуді үйренеді. Бұл білім, сөзсіз, адам несие алған кезде, жарналарды орындағанда және басқаларында пайдалы болады.

География сияқты пән мемлекеттердің географиялық жағдайына, мемлекеттің экономикалық ресурстарына, пайдалы қазбаларға, өнеркәсіп географиясына, ауыл шаруашылығына, көлікке, инфрақұрылымға, туризмге және қызмет көрсету саласының географиясына байланысты білім береді.

Болашақта қателіктер жібермеу үшін ата-бабаларымыздың бұрын қандай қателіктер жібергенін білу керек. Мұндай білім Бізге тарих пәнін береді. Тарих сабақтарында оқушылар: сауда тарихы мен нарықтық қатынастардың пайда болуы, ақшаның пайда

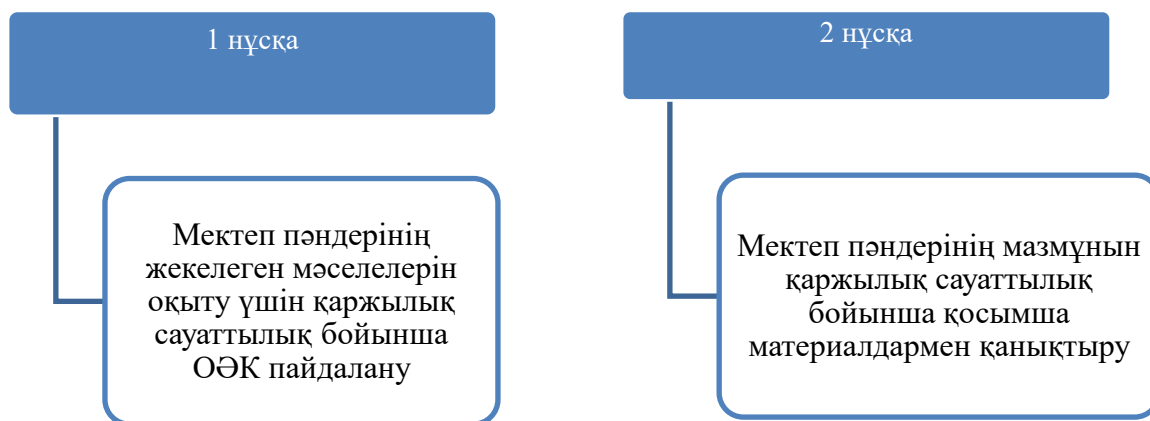
болуы, соғыстың экономикаға әсері, әртүрлі тарихи кезеңдердегі мемлекеттер арасындағы қарым-қатынас, экономикалық дағдарыстар.

Технология, бұл басқа мектеп пәндерімен салыстырғанда практикалық пән, технология сабақтарында олар қолдарымен көбірек жұмыс істейді, бұл оқушыға қарапайым Дағдылар мен үй және шаруашылық дағдыларын үйренуге мүмкіндік береді. Технология сабақтарында кез-келген өнімді жасау кезінде оның құны есептеледі. Бұл отбасы бюджетін құруға, кірістер мен шығыстардың есебін жүргізуге үйрететін технология.

Информатика пәні оқу процесінде жақында, компьютерлер мен интернеттің пайда болуымен пайда болды. Бүгінгі таңда цифрлық технологиялар біздің өмірімізбен тығыз байланысты, біз енді смартфондар мен интернетсіз өмірімізді елестете алмаймыз. Информатика сабақтарында бізді компьютерлік технологияларды қолдануға, Интернеттен қажетті ақпаратты дұрыс алуға, сайттар құруға және тағы басқаларға үйретеді.

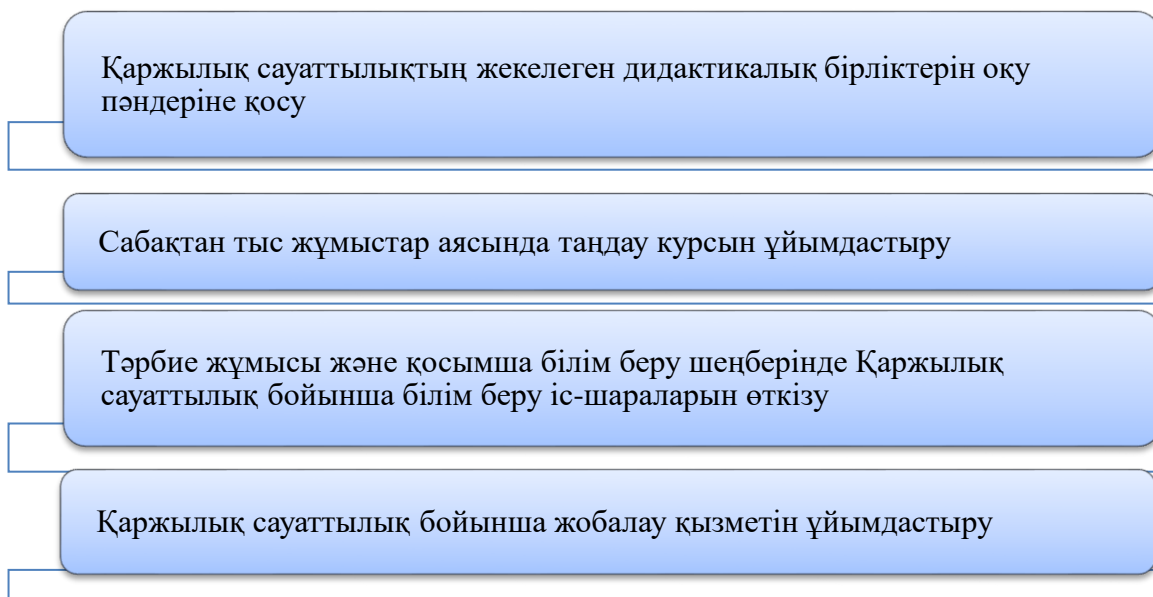
Бүгінгі таңда мектепте оқу деңгейін арттырудың тиімді жолдарын іздеуде пәнаралық байланыстар қолданылады. Мұғалімдермен жүргізілген әңгіме негізінде көптеген пәндер өзара байланысты деп айтуға болады. Пәнаралық байланыстарды қолдана отырып, қаржылық сауаттылық курсы басқа мектеп пәндерімен біріктіруге болады.

"Қаржылық сауаттылық" курстары мен жалпы білім беретін пәндердің мазмұнын салыстыру іс жүзінде барлық жалпы білім беретін пәндердің жеке курстың мазмұнына қаржылық сауаттылықтың жекелеген дидактикалық бірліктерін қосуға мүмкіндігі бар екенін көрсетеді, олардың ашылуы көбінесе мұғалімнің педагогикалық шеберлігіне байланысты. Біз жалпы білім беретін пәндердің мазмұнына дидактикалық бірліктерді қосудың екі нұсқасын шартты түрде анықтадық (сурет 1).

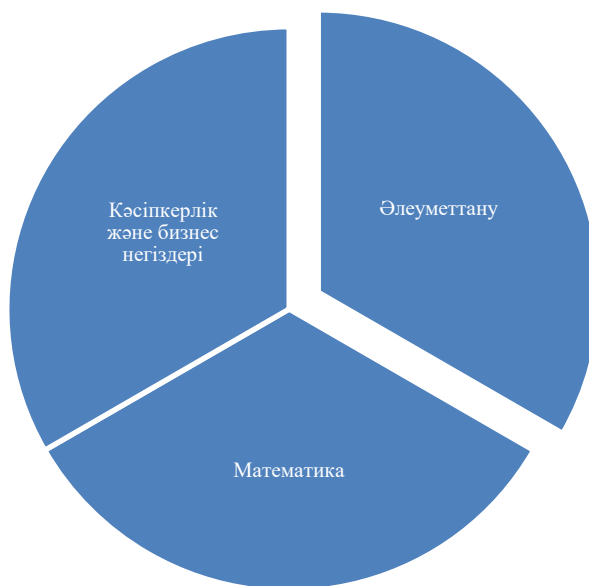
Сурет 1. Дидактикалық бірліктерді жалпы білім беретін пәндердің мазмұнына қосу.

2-Суретте. білім беру процесіне қаржылық сауаттылық жөніндегі бағдарламаларды енгізу жүйесінің негізгі бағыттары (модульдері) ұсынылған.

Сурет 2. Білім беру процесіне қаржылық сауаттылықты енгізу жүйесінің негізгі бағыттары

Қаржылық сауаттылық бағдарламаларын енгізу үшін үлкен әлеуеті бар пәндер тобын (1-нұсқа) әлеуметтану, математика және кәсіпкерлік және бизнес негіздері пәндері құрайды (сурет 3).

Сурет 3. қаржылық сауаттылықты енгізудің негізгі пәндері

Бірінші топ жалпы білім беретін пәндерді біріктіреді, олардың шеңберінде жеке тақырыптарды зерделеу жоба шеңберінде әзірленген қаржылық сауаттылық бойынша оқу-әдістемелік жиынтықтар негізінде өтуі мүмкін. Қаржылық сауаттылық бойынша оқу құралдарының мазмұны, көп деңгейлі тапсырмалар, Оқу жағдайлары, ойын жағдайлары және т.б. интерактивті жаттығулар мұғалімдерге өз пәні бойынша сабақты жобалауға және өткізуге көмектеседі. Жоба аясында әзірленген қаржылық сауаттылықты оқытудың интерактивті әдістерін сабақтарда қолдану білім беру процесін мемлекеттік білім беру

стандартының талаптарына сәйкес келетін іс-әрекетке, тәжірибеге бағытталған етуге мүмкіндік береді.

Контекстік тапсырмаларды енгізу мүмкіндігі

Жалпы білім беретін пәндерді қаржылық сауаттылық бойынша қосымша материалдармен, тәжірибеге бағдарланған тапсырмалармен және қаржылық сауаттылық элементтері бар контекстік есептермен толықтыру (2-нұсқа) барлық пәндерді зерделеу кезінде мүмкін болады. Контекстік міндет - "өмірлік-Имитациялық" жағдай, оны сипаттау немесе шешу үшін студенттер әртүрлі пәндік білім мен іс-әрекет тәсілдерін пайдаланады. Қаржылық сауаттылық элементтері бар контекстік тапсырма ғылыми білімнің қолданбалы маңыздылығын көрсетеді, бұл зерттелетін пәнге деген ынта мен қызығушылықты арттыруға көмектеседі.

Мысалы, математикадан контекстік есеп. "Масштаб" тақырыбы (5 сынып).

Бір ауылдық округте 5 ауыл бар, барлық балалар ауылдардың бірінде оқиды. Мектептегі барлық оқушылардың мектепке жаяу баруға мүмкіндігі жоқ, өйткені олар мектептен алыс, ал барлық ата-аналардың балаларды мектепке апаратын жеке көліктері жоқ. Осыған байланысты аудан әкімшілігі мектеп автобусын іске қосу туралы бұйрық шығарды, ол аптасына 5 рет, күніне 2 рет оқушыларды мектепке апарды.

Тапсырмалар:

1. Балалар мектепте сабақтан қалмас үшін кент әкімшілігіне бензинге қанша ақша бөлу керектігін анықтаңыз.

2. Картадан маршруттың километрін есептеңіз.

3. Келесі деректерді пайдаланып, бензин шығындарын есептеңіз (1 айға):

- автобустың шамамен 100 км бензин шығыны 33 литрді құрайды;

- бензин бағасы 205 теңге литріне.

4. Сіздің қалаңыздың (елді мекеннің) картасында үйден мектепке дейінгі ең қысқа қашықтықты (километрмен) сызыңыз және есептеңіз.

Мысал. "Белдемше құнын есептеу" міндеті (6-сынып технологиясы)

Практикалық сабақ барысында сіз белдемше тігесіз, ол үшін материалдар мен құралдарды сатып алуыңыз керек.

Тапсырмалар:

1. Қажетті материалдардың тізімін жасаңыз.

2. Өнімді жасау үшін жоспар-смета жасаңыз.

3. Дайын өнімнің құнын және дүкендегі бірдей заттың бағасын салыстырыңыз.

Қорытынды

11-сыныпқа арналған бірыңғай мемлекеттік математика емтиханында, экономикалық мазмұны бар есептерде мектеп оқушылары кейбір бастапқы деректерді елемей үшін қателіктер жібереді, өйткені олар қажет емес деп санайды. Оқушылардың біліміндегі белгілі бір алшақтықты жою үшін математикадағы практикалық есептер жағдайында кездесетін қаржылық ұғымдардың мәнін түсіндіру қажет. Есептерді шешуде қаржылық сауаттылық туралы білімді қосу-оқушылардың математиканы оқудағы жетістігінің маңызды шарты және осы пән бойынша емтихан тапсыру нәтижесінде. Осылайша, қаржылық сауаттылық жалпы білім беретін пәндерді практикалық мазмұнмен қанықтыру үшін үлкен әлеуетке ие, бұл бір уақытта оқу сапасы мен қаржылық сауаттылық деңгейін арттыруға ықпал етеді.

Курсты неғұрлым тиімді енгізу үшін мұғалімдер материалды неғұрлым егжей-тегжейлі көрсету үшін өз білімдерін біріктіре алатын интеграцияланған сабақтар өткізген жөн. Мәселен, экономика немесе әлеуметтік пән мұғалімі математика мұғалімімен біріктіріліп, аралас сабақ өткізе алады, оның барысында экономика мұғалімі теориялық бөлімді түсіндіре алады, ал математика мұғалімі экономикалық мазмұны бар практикалық мәселелерді шешеді.

Жалпы білім беру бағдарламасын талдай отырып, қаржылық сауаттылықты міндетті пәндер шеңберінде және әртүрлі пән мұғалімдерінің күш-жігерінің көмегімен жүзеге асыруға болады, қаржылық сауаттылық курсы жүзеге асыруға болады деген қорытынды жасауға болады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Смирнов Н.В. Актуальность повышения уровня финансовой грамотности школьников. Научные исследования. 2016 ж. №4
2. Дүйсенханов Е. Кәсіпкерлік және бизнес негіздері . 1 бөлім. 11 сыныпқа арналған оқулық
3. What American teens & adults know about economics / under the direction of D.Markow , K.Bagnaschi. – The National Council on Economic Education, 2005

ӘОЖ 371

МӘТІНДІК ЕСЕПТЕРДІҢ КЛАССИФИКАЦИЯСЫ

Шонбасова Улжан Сатывалдыевна, Глеулиева Айнұр Умирбековна

ulzhan-87@inbox.ru, atleuliyeva@mail.ru

«7М01501-Математика» мамандығының 2 курс магистранты, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, физика, математика және цифрлық технологиялар институты, Алматы, Қазақстан
Ғылыми жетекші – А.М.Глеулесова

Мектеп математикасындағы мәтін есептерді үйрету тәсілдері әр-алуан. Оның тәсілдері де әртүрлі. Бір жүйеге келтіріп, есептердің модельдерін жасап, классификация жасағанда мұғалімге сабақты түсіндіруде жеңілдейді. Мектеп математикасының мазмұнды бөлігін беру өзектілігін жойған емес.

Мектеп математикасындағы ең ауқымды мәселенің бірі мәтін есептерді деңгейлеп түсіндіру. Мәтіндік есептерді шешу үшін оның моделін, бағытын, схемасын жасап алу есеп шығаруды әлдеқайда жеңілдетеді. Оны математикалық тілде жазу, графигін дұрыс жасау, қай классқа жататынын анықтау, әрекеттер саны қаншалықты жіктеуге оңай-жеңіл екендігі, оған қолданылатын амалдар тізбегінен де көп нәрсені байқауға болады. Енді мәтін есептерді классификациялау алдында, оның моделіне тоқталамыз.

Модельдерді құру үшін қолданылатын құралдардың түрлері бойынша екі топқа бөледі: таңбалы және сызбалы (1-Схема). Математикалық тілде орындалған мәтіндік есептердің таңбалы модельдері шешуші модельдер деп аталады, өйткені оларда тапсырманы шешу жүреді. Барлық қалған модельдер - бұл көмекші модельдер, олардың көмегімен есептер мәтінінен оның математикалық моделіне көшу [1, б. 118].

1-Сызба. Мәтіндік есептер мен оларға барабар математикалық модельдер